

SLAVNOSTNI GOVOR OB PODELITVI MURKOVIH ODLIČIJ Posavski muzej Brežice, 11. november 2015

Dragi kolegi, spoštovani vsi, ki spremljate naše delo in cenite naša prizadevanja! Moj govor ne bo tako lepo barvit, kot je bil govor kolega Zmaga Šmitka pred letom obsorej, bo pa nekoliko pisan, iz drobnih, a pomembnih etnoloških reči.

Sodobni muzeologi danes na izobraževanjih govorijo o vključevanju in potrebi po »udejstvovanju« dobro izobraženih slojev, ki naj bi – takšno domnevo ponujajo – predstavljali večino muzejskih obiskovalcev. Poudarjajo težnjo po spodbujanju »starodavne tehnologije konverzacije«. Ni sicer jasno, kaj naj bi bila ta »starodavna oblika konverzacije«, vsekakor pa je ta besedna zveza lahko dober sprožilec za iskanje vzporednic in praktičnih pomenov v etnološki stroki. Etnologija z muzejskimi razstavami, denimo, prispeva, da ne rečem »participira«, daleč najširši vpogled v kulturne dobrine na Slovenskem. Ponuja obsežna znanja in doživljanja ne le »udejstvujočim se, dobro izobraženim slojem«, ampak raznovrstnim obiskovalcem – ki naj bi jih v sodobnosti imenovali »uporabniki«. Etnologija to dela ne glede na izobrazbo, poklic, delo, ki ga opravljajo ali ne, spol, spolno usmerjenost, narodnost, mladost ali starost, kot posameznik ali družina. Nerodna in precej neugledna je – »magari« da je evropska – težnja, naj muzej podpira in vabi predvsem dobro izobražene sloje. Ni jasno, kakšna in katera izobraženost ali izobrazba je mišljena. Upamo lahko le, da gre za neroden prevajalski spodrseljaj, kajti tovrstne muzeološke študije so navadno v angleščini. Zgledovali naj bi se po raziskavah in ugotovitvah zahodnih evropskih ali nemara ameriških muzealcev, čeprav uporabnih vzporednic celo ni mogoče napraviti, ker je marsikaj enkratno ali celo povsem nepriemerljivo; želimo si različnosti, drugačnosti in enkratnosti. Usmeritve iz Evrope pa se čutijo kot nekakšen pritisk po uniformiranju, bodisi z enako metodo in obliko, po načinih presojanja, ocenjevanja, da ne rečem »evalvacije«, in z željo po enotnem cilju, večinoma precej popadljivo tekmovalno.

Že brez znanstvenih analiz in dognanj zunanjih evropskih muzealcev in teoretikov se etnologi v Sloveniji močno zavedamo ustvarjalne vloge v skupnosti, kjer delujemo, in pomembnosti sodelovanja vseh slojev prebivalstva z muzejem. Že pred več kot 40 leti, posebno pa, ko smo ustanovili stanovsko Slovensko etnološko društvo, se je na naših srečanjih, občnih zborih, posvetih in sestankih številnih društvenih sekcij pogosto razglabljalo, koliko in kako je etnološka stroka »aplikativna« oziroma uporabna in »angažirana« ali koliko in kako je vključena, si prizadeva, se zavzema, kako in s čim s svojim delom in vplivom sodeluje in kako se to odraža v vsakokratni sodobni slovenski družbi. Da je etnologija vključena, vključujoča, uporabna in potrebna veda, je že dolgo znano, je pa tudi med prvimi humanističnimi stro-

kami z večjim posvetom o vlogi v sodobni slovenski družbi. Etnološki posvet (natisnjen je bil tudi zbornik) Etnologija in sodobna slovenska družba je bil leta 1978 prav tu v Brežicah, v Posavskem muzeju. Etnologija je tudi tu eden od štirih muzejskih stebrov – štirih strok: etnologije, arheologije, zgodovine in umetnostne zgodovine.

Muzeji so izjemni prostori, kjer se učimo, iščemo, prepoznavamo, smo zaradi njih strpnejši, gradimo samozavest, se zblížujemo z dediščino in kulturnimi dobrinami, jih sooblikujemo, se v njih dobro počutimo in se vanje radi vračamo. Te misli in povabila so sicer tudi ena od osnovnih usmeritev Posavskega muzeja Brežice pod novim zagnanim, prizadevnim, vse vključujočim in zelo delovnim vodstvom muzeja v zadnjem poldrugem letu s kolegico etnologinjo Alenko Černelič Krošelj na čelu. Ljudje iz skupnosti na območju, kjer muzej deluje, novo moč muzeja dobro prepoznavajo in z naklonjenostjo sprejemajo. Za muzej so nepogrešljivi, ker so tvorci, uporabniki, ohranjevalci, posredovalci, izročevalci in soustvarjalci kulturnih dobrin v vseh snovnih in nesnovnih smislih. Skupaj skrbimo za kulturno dediščino, jo soustvarjamo, pojasnjujemo in predstavljamo vsem javnostim, da ne rečem »prezentiramo« (kar je uveljavljeni strokovni konservatorski termin). Omogočajo delo muzejskih delavcev, predajajo muzeju snovno in nesnovno dediščino, pogosto z iskreno željo, da se ohrani spomin na družinske prednike, pa tudi v javno dobro za boljše narodovo prepoznavo in samopodobo. Dajejo nam znanja, izkušnje, modrosti, dragocene podrobnosti iz življenja svojih družin, prednikov in krajev. Ne upravljamo z njimi glede na stopnjo njihove izobrazbe. Cilj je vključenost vseh. Le to daje muzeju možnosti za razkrivanje, pojasnjevanje in predstavitev celovite kulturne podobe, v kateri se bolje vidijo obiskovalci in drugi t. i. »uporabniki« muzeja. Muzej jim kot posrednik odkriva pravi smisel preteklosti, z njegovo pomočjo so ljudje samozavestnejši, srečnejši v skupnosti in pogumnejši za prihodnost.

Pa še k tako imenovani »starodavni tehnologiji konverzacije«, ki naj bi ji sledili v izobraževanju muzealcev po evropskem modelu. Etnologi »konverziram« že od samih začetkov etnologije. Etnologija, tudi muzejska, je usmerjena k človeku in družbenim skupnostim. Etnolog je v raziskovalnem procesu zbiranja snovne in nesnovne dediščine dejaven v odnosu do posameznikov. Za muzej zbira snovno dediščino skupaj s simbolnim in socialnim pomenom predmetov in pojmov, povezanih z njimi.

Dediščino, ki jo zbira po načelu pričevalnosti, etnolog zapisuje z različnimi tehnikami in z vsemi čuti. Pri tem je pomemben osebni odnos med informatorjem ali pričevalcem

* Ivanka Počkar, dr. etn., muz. svet., Posavski muzej Brežice, Cesta prvih borcev 1, 8250 Brežice; ivanka.pockar@pmb.si.

na terenu in etnologom. Poleg obvladanja veččin sporazumevanja in neverbalne komunikacije etnolog obvlada še etiko, z ljudmi dela spoštljivo, ima sposobnost vživljanja v njihova življenja in počutja. Takšen tudi že v preteklosti in prav tako danes morda sliši pripombe, da je preveč čustven. Kdaj pa je raziskovalec lahko preveč čustven? Kadar sočustvuje? Kadar se v določenem okolju in okoliščinah uspešno vživi v pričevalca in njegovo življenje? Ko svoje delo opravlja čutno, z vsemi čuti? Ali pa ga opazka zadene, ker etnologijo nosi s seboj ves dan, z njo zaspi in se z njo zbudi? Etnologija ni breme, ki bi ga po končanem delovniku odložili in nanj pozabili do prihodnjega jutra. Ni služba, ki bi jo opravljali od sedmih do treh, po tretji uri, ob sobotah, nedeljah in praznikih pa ne. Ni takšna služba – komur pač ni v breme. Če ni breme ali zgolj služba za plačo, je lahko delovni in prosti čas hkrati, veselje in užitek.

Etnologi se že dolgo zavedamo, da je ena od osnovnih metod terenskega dela zapisovanje podatkov z neposredno udeležbo oziroma v neposrednem stiku z informatorjem ali pričevalcem. Ta daje najboljše rezultate, ko se je etnolog loti v ednini in na štiri oči z informatorjem. V ta namen in s ciljem, da najbolje opišemo kulturno dediščino, se večina etnologov, ki smo končali študij etnologije na Oddelku za etnologijo, na teren odpravljamo sami in se z informatorjem pogovarjamo v dvoje. Način skupinskega pogovarjanja z informatorji (po možnosti še snemanje zvoka ali videa), je gotovo precej vsiljen in za pripovedovalca moteč pri spontanem govorjenju. Za samostojen način terenskega dela etnologa brez opore (ali cikle) spremljevalca ali ekipe je zaželena vztrajnost, potrpežljivost in natančnost, dalje veliko ur ali dni za zapise in nato za transkripcije in dodatna opazanja, morda terenski dnevnik. Takšen način dela ni za generacijo etnologov, ki delajo na »klik« ali ki samo poslušajo in gledajo, pa nič ne prispevajo. Potrebna je dobra povezanost z ljudmi, odzivanje in upoštevanje, strpnost, vživljanje v načine življenja ter v nadaljevanju »trajnostno« – kot bi danes rekli – prispevanje možnih poti in načinov za izboljšanje vsakdanjega načina življenja, norm vedenja, vrednot in moralnih zakonitosti.

Ko zapisujemo življenjepise, nas ne zanimata le življenjska pot in način življenja posameznika, marveč tudi njegov odnos do lastnega in tujega kulturnega okolja, ne le objektivni zgodovinski podatki, temveč tudi načini dojetja in osmišljanja stvarnosti in čustvovanje ljudi kot nosilcev kulture. Vrednost takšne zbirke pričevanj, zapisanih med poglobljenim terenskim delom, raste z upoštevanjem načela vključevanja, dobrega sodelovanja med etnologom in pričevalcem, in z uspešnostjo prizadevanj, da pri zbiranju sodelujejo skupnosti, povezane z dediščino in z lokalnim okoljem na splošno.

Čestitke vsem nadaljevalcem Murkove strasti in uspešnemu članstvu Slovenskega etnološkega društva, ki je nedavno praznovalo svojo 40. obletnico ustanovitve. SED podeljuje Murkove nagrade, Murkova priznanja in Murkove listine. Vsako leto ob tem priredi praznično murkovanje, povezano z

»rajžo« ali strokovno ekskurzijo na območju delovanja Murkovega nagrajenca iz prejšnjega leta. Danes je bil čudovit dan z etnologi na Štajerskem in Kranjskem – na Bizeljskem, Mostecu in Globočicah.

Letošnje murkovanje je v Brežicah, kjer je Slovensko etnološko društvo leta 2002 organiziralo odmeven simpozij Brežice po Brežicah – Etnologija in regionalni razvoj. Od tod sta bila doma dva velika jezikoslovca, oba iz štajerskega dela občine, Maks Pleteršnik iz Pišec in Jože Toporišič z Mosteca. Skrbela sta tudi za slovensko besedo namesto za tujke. Manj šolani ljudje pri nas govorijo razumljiv slovenski jezik, tako naj bi govorili tudi vsaj razumniki in zlasti etnologi, ki prepogosto postavljajo tujke in tuji jezik pred domačega. Jezik je slovenstvo, je kultura, in dokler bo, bomo tudi mi, potem pa bomo najbrž kaj drugega ali pa nas ne bo. V praktičnem zaznavanju grdobij do slovenskega jezika pa je tako: peljem se na Bizeljsko in ob hiši preberem tablo *for sale*, pa dobro, je pač za tujce, ne za Frančeka iz sosednje vasi. Vendar si ogledam tudi širšemu občinstvu vidni nedavni plakat z Bleda ob praznovanju noči čarovnic, ki se roga slovenski kulturni dediščini in pači bogastvo slovenskih šeg. Takole piše: »Jack je za en sam kovanec prodal dušo hudiču.« Program pa je obsegal tudi pet točk, kot beremo: »Klicanje duhov, Soba groze, Stolp daritve, Umrli Mozart in Pri Giljotini.« Kot da kakšni naši Pehta, Bedanec in drugi vedomci niso zadosti grozni. Dalje pravi plakat: »Na zgornji terasi bodo zable sale temne duše, ujete v gradu.« Upam, da nikoli v našem brežiškem. Prireditvev in plakat je delo Zavoda za kulturo Bled. Zato je zdaj predvsem naša naloga, dolžnost etnologov, da se postavimo proti tej neumnosti, naše poslanstvo, da ozaveščamo v pravi smeri, še bolj spodbujamo lastno kulturno okolje, delimo z drugimi osebno samozavest ter prispevamo h krepitvi narodne in domoljubne. Da bi priklicali duhove prednikov, gotovo ne potrebujemo maskiranja v buče, Jacke in zaljubljene valentinčke.

